

Elżbieta Wanat

Polsko-włoskie kontakty konserwatorskie

Ochrona Zabytków 32/4 (127), 315

1979

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

3. Awers medalu wybitego z okazji 50-lecia Państwowej Służby Dokumentacji Zabytków (zdjęcia: Z. Dubiel)

właśnie rozpoczęła się praca Państwowej Służby Dokumentacyjnej. Dzieje inwentaryzacji zabytków sięgają początków XIX w., kiedy przeprowadzono pierwsze tego rodzaju prace na terenie Wielkopolski i Królestwa Polskiego, przerwane na skutek wybuchu powstania listopadowego. Kolejną próbę podjął w latach 1844—1855 K. Stronczyński, stojący na czele „Delegacji do opisywania zabytków starożytności w Królestwie Polskim”; jej działalność objęła 386 miejscowości (5 tomów tekstu, 7 atlasów). W zaborze austriackim działali w tym czasie: J. Łepkowski, który od 1847 r. odwiedził ponad 1500 miejscowości w Galicji oraz K. Kremer. Z inicjatywy Towarzystwa Naukowego Krakowskiego ukazała się w 1851 r. pierwsza drukowana instrukcja inwentaryzatorska. Z kolei w latach 1887—1895 St. Tomkowicz opracował inwentarz trzech powiatów (grybowski, gorlicki, krakowski), wydany w tomach I

(1900) i II (1906) „Teki Grona Konserwatorów Galicji Zachodniej”. Od 1906 r. na terenie Królestwa Polskiego inwentaryzacją zabytków zajmowało się Towarzystwo Opieki nad Zabytkami Przeszłości; zgromadziło ponad 10 000 negatywów, odbitek fotograficznych i zdjęć pomiarowych (przejętych później przez CBI). Jednym z czołowych inwentaryzatorów TONZP był J. Wojciechowski. Mimo wielu prób utworzenia instytucji zajmującej się inwentaryzacją zabytków, dopiero w czerwcu 1929 r. starania te zostały uwieńczone powodzeniem i dzięki inicjatywie ówczesnego, pierwszego Generalnego Konserwatora — prof. J. Remera zorganizowano w Ministerstwie Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego Centralne Biuro Inwentaryzacji Zabytków Sztuki.

Celem CBI było sporządzenie naukowego inwentarza zabytków sztuki, wynikiem którego miało być opracowanie dziejów sztuki w Polsce oraz rozważanie w substancji zabytkowej kraju. Program CBI, opracowany przez J. Remera i J. Przeworską, wydany drukiem w 1930 r. (*Instrukcja szczegółowa dla inwentaryzatorów zabytków sztuki*, Warszawa 1930), określał m.in. zasadę inwentaryzacji opierającą się na podziale administracyjnym kraju (powiaty, województwa), zadania organizacyjne, które polegały na tworzeniu okręgowych biur inwentaryzacyjnych, powoływaniu do współpracy instytucji i osób fachowych, gromadzeniu materiałów opisowo-naukowych, pomiarowych i fotograficznych w formie katalogu, redagowaniu i wydawaniu drukiem powiatowych inwentarzy zabytków. Warto podkreślić, że cezury chronologiczne dla zabytków wyznaczono na okres od X do połowy XIX w., z możliwością uwzględniania zabytków z okresu późniejszego.

W pierwszej fazie działalności CBI (1929—1935) zinwentaryzowano trzy powiaty: nowotarski (T. Szydłowski), rawsko-mazowiecki (W. Kieszkowski) i sieradzki (A. Karczewski, W. Kieszkowski, M. Walicki), oraz zabytki sztuki żydowskiej

w Polsce. Przystąpiono także do prac nad katalogiem zabytków sztuki. Początkowo kierownikiem CBI był Generalny Konserwator — J. Remer, po nim objął tę funkcję ówczesnie doktor, J. Szablowski. W latach 1935—1939 utworzono w CBI archiwum fotograficzne i pomiarowe, opierające się na ok. 30 000 negatywów fotograficznych i ok. 3000 zdjęć architektoniczno-pomiarowych. Przygotowywano również druk inwentarzy: w 1938 r. ukazał się inwentarz powiatu nowotarskiego, w 1939 r. — rawsko-mazowieckiego. Pracowano także w terenie (powiaty: żywiecki, morski, myślenicki i inne). W okresie okupacji zbiory CBI nie poniosły na szczęście dużych strat dzięki ofiarnej akcji ratowniczej (St. Lorentz, J. Zachwatowicz, J. Szablowski).

Po wojnie CBI związane zostało z Państwowym Instytutem Historii Sztuki w Naczelnej Dyrekcji Muzeów i Ochrony Zabytków Ministerstwa Kultury i Sztuki. Wykonywano teraz nie tylko inwentarz topograficzny, ale przede wszystkim katalog zabytków sztuki; np. w ciągu trzech pierwszych lat (1945—1948) skatalogowano 31 powiatów.

Obecnie działalność CBI jest kontynuowana przez IS PAN, wydawcę *Katalogu Zabytków Sztuki w Polsce*, oraz Ośrodek Dokumentacji Zabytków. O działalności tych instytucji mówili na sympozjum ich dyrektorzy: doc. dr St. Mossakowski (IS PAN) i prof. dr W. Kalinowski (ODZ), podkreślając rolę CBI w pionierskich latach inwentaryzacji zabytków oraz osiągnięcia i zamierzenia obu instytucji w tym zakresie. Doc. dr J. Łoziński, naczelny redaktor *Katalogu Zabytków Sztuki w Polsce*, omówił to wydawnictwo z perspektywy 30 lat istnienia; obecnie ukazał się jego 151 zeszyt.

Sympozjum zamknął prof. dr St. Lorentz, życząc obu instytucjom dalszych osiągnięć na polu inwentaryzacji zabytków w naszym kraju.

Krzysztof Nowiński

POLSKO-WŁOSKIE KONTAKTY KONSERWATORSKIE

W 1976 r. z inicjatywy Instytutu Historii Kultury Materialnej PAN Pracownia Fotogrametrii przy PP Pracowni Konserwacji Zabytków — Oddział w Warszawie została włączona do prac prowadzonych przez Polsko-Włoską Interdyscyplinarną Grupę Roboczą Nauk Stosowanych w Archeologii i w Ochronie Patrymonium Kulturalnego. W wyniku tej współpracy opracowano w 1976 r. częściową dokumentację wczesnośredniowiecznego kasztelu w Civita di Ogliara koło Serino (prowincja Avellino), a w 1977 r. dalszą część dokumentacji tego obiektu, a także inwentaryzację elewacji trzech obiektów w prowincji Umbria: Palazzo dei Consoli w Gubbio, Palazzo Trinci w Foligno i Abbazia di S. Pietro in Valle w Ferentillo koło Terni. Rezultaty tych prac były prezentowane przez autorkę notatki na posiedzeniach roboczych Polsko-Włoskiej Interdyscypli-

narnej Grupy Roboczej w maju 1977 r. w Warszawie oraz w listopadzie 1978 r. w Wenecji i zostały wysoko ocenione przez Włochów, czego dowodem jest propozycja opublikowania ich w formie monografii przez Włoską Radę Badań Naukowych (Consiglio Nazionale delle Ricerche).

Kolejnym dowodem uznania jest powołanie w 1977 r. do grupy mgra inż. arch. Wojciecha Kołataja, jako eksperta ze strony polskiej w zakresie dokumentacji fotogrametrycznej w badaniach i ochronie patrymonium kulturalnego i środowiskowego, należącej do jednego z podstawowych zadań programu badań Grupy Roboczej; program ten obejmuje prospekcję, eksploatację i dokumentację dziejowych układów stratyfikacyjnych w terenie.

Ponadto w lutym 1979 r. na zaproszenie Consiglio Nazionale delle Ricerche przebywali we Włoszech dyrektor Zarządu PP

PKZ — dr Tadeusz Polak oraz kierownik Pracowni Fotogrametrii PKZ — architekt Wojciech Kołataj, którym w dowód uznania osiągnięć wręczono medale CNR, a minister kultury Włoch osobiście zapewnił o chęci kontynuowania i rozszerzenia współpracy.

Na podstawie dotychczasowych wyników tej współpracy strona włoska wystąpiła z propozycją podpisania trójstronnego porozumienia pomiędzy PAN, CNR i PKZ. Umożliwiłoby ono rozwiązanie dla kontrahenta włoskiego problemów konserwatorskich w szerokim zakresie potrzeb, a Polakom dałoby możliwość interesującego eksportu myśli technicznej i doświadczeń w kolebce kultury europejskiej.

Elżbieta Wanat